

Яку мени удрали штуку,
Тепер я вам не розкажу;
Яку-ж ище терпив я муку, —
Нехай навпосли докажу!

ВОВКУЛАКА.

ЧАСТЬ ДРУГА.

1.

Наиздився та нагулявся
Писля того, що я писав;
Наплакався и насмився,
А кой-де й дудочки гасав.

Читав я де-кому весілля,
Те саме, що читали й ви;
Вси кажуть, що такеє зилля
Не лучше прѣстои трави.

У мене вид такой речи
Простиг Поэзии весь жар;
Мов кулаком хто дав у плечи,
Або все згнуло в пожар.

Сидю тихесенько у хати,
Та й думаю: ну що-ж я вспив?
Я-ж обещався доказати,
Яку ще муку я терпив.

Так що-ж? се доказати можно.
А написати?... Потривай...

Писав весѣльля осторожно,
А кажуть вси: у пѣч сховай!

То так мени й за те ще буде,
Як другу часть я напишу;
Осудять на распалку люде,
То що им я тоди скажу?

Бач: цирклювати всяк здоровий,
Яке письмо ти ни подай;
Заспорь из ним — куди бидовий!
Тилко в кавун не заглядай...

Ничого билше я не хочу:
Хоч би не лаяли за те,
Що я своєю бумагу порчу,
Й то тилко для своих дитей.

Так розсудивши, я рившися
Черкнути ще, що Госпѣдь дасть;
Ровно у дурни вже пошився,
Не страшна дурневи напасть!

Розумни так-зовуть з Парнаса
На помѣч все якихсь богинь;
А я не знав того Панаса,
Не хочу й знати их, хоч згинь!.....

Возьмуся за перо смилише,
Писатиму як що було;
Приняв биди — не треба билше,
Та, слава Богу, з рук сплило. —

За се-ж в биду хоч попадуся,
Хоч инде вкажуть дурака;
Тоди я так до них озвуся:
Звинит; я вчився у дяка. —

Ну слухайте-ж, ось починаю,
Що доказати обіщавсь;
Чи вспію в тим? и сам не знаю,
А за перо уже принявсь.

2.

Тоди, як пхнув мене розбийник,
Горилку з боклагом вітняв;
Лежу тихенько як покійник,
Холодний піт мене проняв.

А дали, як посипле жаром,
В очах заблискали огни;
«Се-ж мабути,» кажу: «недаром,
Якась тут пришта є мени.» —

Хотив піднятися на ноги,
Так голови не підведу;
Волосься дибом наче роги...
От-так попався я в беду!

Задумав ще перехреститься,
Аж легше стало на души;
Став Богу лежачи молитися,
А рук хоч ти й не ворущи.

Потерплю на мени все тіло,
Язик у роти аж засох;

А сердце кровью закипило...

Тут вдарив хтось мене в висок!

Від переляку як зхоплюся,
Та став на ноги и здихнув;
Протерши очи, я дивлюся...

А тут хтось каже: «Що? заснув?

Чи не пора тобі вставати?
Чого так довго тут проснав?
Хто-ж буде свашку потишати,
Коли на тебе сон напав?

Ти чуєш, де вона гукає?
Ип пізнаєш голосок?
От-то-ж усе тебе шукає,
Не спала ще й на волосок.»

Я слухаю, та не пізнаю,
Хто гомонить, чий голос був?
Чи той, хто вдарив, не вгадаю, —
Тільки страшний, — я не забув.

«Хто ти такий, за що напався?
Чого ти хочеш від мене?»

Я тихо до нього озвався;
Воно-ж за чуб як ирвоне, —

Та й потаскало що єсть мочи,
Куда? не знаю вже того;
Я витрищив из страху очи,
Біжу, прошюся у нього:

«Помилуй, братику, пустися,
Куда мене таскаєш ти?

Тривай, та лучше розпросися:
Чи виноват — мене прости.»

«Не тут прощають — пизно дуже,
Бижі скоринь, не опинайсь,
А то зроблю тобі ще й хуже;
Мовчи, марó, не озивайсь.»

Пробиг ище за ним из гони,
Та так втомився, що упав;
Тоди я паньськи вздрив загони,
Край нух вівчарьську хату взнав.

Воно-ж мене звело за руку,
Та й каже: «Ну тепер вставай!
Ти знатимеш мою науку,
Дивись на мене — пізнавай!

Тепер зо мною розпитаймось:
Що ти, хто я, чого ми тут?
На сїм-же мисти розквітаймось;
Бо ти мошелник, злодий, плут!

Кажу-ж: пізнав, чи не вгадаеш?
Чого мовчиш? собачий син!
Хиба тоди чи не згадаеш,
Як вдарю я тебе об тин?»

«Хиба се ти, стара матусю?—
Дай Боже пам'ять..... що живеш
На жабокрякивци..... бабусю...
Тее — то... що дітей береш...

Бить стало..... як його..... бабусю
Усе в панів та у попів;

Та й доченьку свою контуеш,
Що инчий так би й не зумив?»

«Те, те — воно.... сам добре знаеш,
А ще питаєшся, свине!
Чи ти-ж тепер припам'ятаєш,
В Петра як лаяв ти мене?

Та ще й дочку́ мою порочив,
Що будим видьма и вона;
Ти всіх тоди так обморочив,
Що не озвалась ни одна.»

«Та се набрехано, пайматко,
Я там ни слова не казав;
Бодай того хоч лопнув батько,
Хто се на мене показав.»

«Мовчи! — своя брехня обригла;
Сама я чула пид ієнком;
Не знаю, чим тобі огидла,
Що ти зробив мене.....»

«Прости, Іванівно, не буду,
Помилуй, не карай, пусти;
Тебе довику не забуду,
Тільки пожалуста прости!»

«Шкодà! не врем'я — роздягайся!
Скоріш из себе все скидай;
На милость билиш не сподивайся,
Сюди свитину лиш подай;

У мене є друга для тебе,
Тоби в ній буде чепурниш;

Сиеи вже тобі не треба,
Не будеш дружкувати билш.»

Потим на землю повалила,
Взялась за пояс — перервавсь;
Свитину милну изхопила,
В одній сорочці я зоставсь.

«Помилуй! хоч зостав сорочку,
Бабусю, матинко!» кажу.

«Нащо мою збентежив дочку?
Тепер тобі я докажу!...»

В сорочці комир розстебнула,
Ввирвала у штанах очкур,
Шкапови чоботи розбула,
Та їй каже: «Очи ще зажмурь!»

Стулив я очи, та просяся:
«Бабусю! ще помилуй раз!»
Від переляку весь трусюся...
«Тривай-лиш!» каже: «ось зараз!»

Уже голисинький зробився,
Лежу — и дух свійї притаив;
Сльозами гиркими умівся,
И билш проситсья не посмив.

Вона мене по тилу маже
Липким, вонючим як смола:
«Ох жаль,» сама про себе каже:
«Що трохи з дому узяла.»

Вороча як малу дитину,
Сюда, тудя разив из сїм;

Намазала живіт и спину;
Та їй каже: «Наче вже зовсім.»

Та як штрикнула шилом в лутку,
А я підскочив, та їй зав'яз:
«Ось лизь лиш в бабину калитку,
Живи тут трі-годи як-раз!»

Взяла мене у шкуру пхає,
Насилу сяк-так натягла;
До тила шкура прилипає,
Неначе зроду так була!

На лоби шерсти увирвала,
Зробила лисину в п'ятах;
Иззаду все позашивала,
И гримко прокричала так:

«Хоч ти їй жонатий — не бурлака,
Та пакостись на весільях;
Будь-же три годи Вовкулака,
Живи собі в лісах, полях!»

Потим від мене відступила,
И просвистала на свисток:
«Возьми його Нечиста-Сила,
И дай йому сама куток!

Побиг од видьми в чисте поле,
Биг довго, поки утомивсь;
Живіт у мене як заколе,
Так я на землю й поваливсь.

Качаюсь, мучусь, — взявсь за шию,
Аж шия вся моя в шерсти;

Хотив заплакати, — як завию...

Ох страшно, Господи, прости!....

Замовкши, став я розсуждати:

«Що се зо мною за беда?»

Не вмиг нічого відгадати,

Бо не годився нікуди.

Дивлюсь — у мене й хвіст зробився;

Скориш під себе підигнув;

Нічого толку не добився,

Та й сам не тямлю як заснув!

3.

Прокинувся, аж стало видко;

Тільки не знаю, де лежу;

Зхопився я на ноги швидко,

Чого? и сам я не скажу.

Куди тепера повернуся?

Пітти до жінки — не пізна;

Сховаться в лиси? страх боюся,

Бо там звіряка не одна.

Зостаться в поли?... Що-ж се буде?

Я з голоду тут пропаду,

Або уб'ють за вовка люди;

Куди-ж тепера я піду?

Стою на мисти, роздивляюсь:

Де я? що я? и що мій толк?

Пропало все, нема: вдивляюсь,

И тільки знаю, що я вовк!..

Потім шишов свит-за-очима,
По бур'янах та по нив'ях;
Сто пуд неначе за плечима,
Було так важко у грудях.

Згадав про роблени могили,
Котори близько слободи;
Зібрав свої послідні сили,
Потяг помалу я туди.

Начас-би треба розказати,
Які могили то були,
Щоб мог из вас усякий знати,
Що люди там колись жили.

Як Україну воювали
Татари, ризали людей;
Всі Бугаївці там ховали
Жінок, худобу и дітей.

Дійшов туда, дивлюсь: аж пусто,
Травою тилко заросло;
В середини кущив там густо;
Горазд для мене й те було.

Подумав: тута буду жити!
Я скоту вирію в кущах;
У день в ній лежачи тужити,
А влизати по ночах.

Сюда и люди не вчащають,
Не заїде, думаю, и звир;
Тилко прохожи посищають,
Як хто захоче з них.....

Вийшов у яму — вирив скоту,
Трудився, бився цілий день;
Богацько з мене вийшло поту,
Поки знайшов гнилий там пень.

Из голоду давай глутати,
Неначе м'ясо замість пня;
Изжив увесь, билш нігде взяти,
Зосталась тилко порохня.

Наившиця, полиз в барлòгу,
Лежу — и думаю про все;
Хоч неголодний, слава Богу,
Благодарю Тебе й за се!

Лежав у скоти трі-дни зряду,
Поки уп'ять проголодав:
«Хто-б дав мені яку пораду?
Нуждú мою хто-б відгадав?»

Докучило лежати в скоти,
Смерком я вилиз відтиля;
Бо гирко стало аж у роти,
Дивлюсь — аж ходе тут теля!

Давай його скоріше драти,
Воно ме-ме, а я за хвіст;
За те мав разом так и вбрати,
Що витерпив тридневний піст!

Изжив стегно, аж легше стало
И здоровин на животи;
Зосталося ще чимало,
Я заховав остатки ти. —

«Пиду-ж тепера проходюся,
Щоб лучше в животі вляглося;
Як що найду — води нап'юся;
Гаразд, що так мені вдалось!»

4.

Из ями вийшов — розглядаю,
Та й думаю: «пиду в село;
Там може жінку повидаю,
Й своє хазяйство як було.

Тепер неначе вже не страшно,
Хоч хто й побачить, обмине;
Тільки собак своїх опасно,
Щоб не задрали там мене.»

Потяг одначе помаленьку
Через мирошників я лис;
Дийшов до тину, — потихеньку
На тїк до себе й переліз.

По місяцю як роздивився,
Аж догляду нема нигдє;
С жалю сльозами я умився,
Що все хазяйство пропаде.

Пошти весь тїк свинями зритий;
Ворота в двір навстяж стоять;
Пшениці ворох був некритий,
Вже скоро свини доидять.

Стїжок ячменю розвалився,
Зогрилось просо, погнило;

Овес шось на-бік похилився,
А жита наче й не було.

Идять корови вирипует сино;
Воли голодни крайі ясел:
Один храмає на колино,
Другий зігнувся як осел.

Заглянув в хлив — там поросятм
Нема ничѣго барлогу;
В кивши води нема гусятам;
Кобила зкорчилась в дугу.

По огороду вівци ходять,
А кози вскочили в садок;
По вигону телята бродять,
А цап наився ягідок.

Визирка врилась у солону,
Били комори спить Мурко, —
Та що хазяин збрів из дому,
Все вие лежачи Сирко.

На хату зирк — огонь замитив,
Пишов тихенько пид вікно;
Нихто мене щоб не примитив,
Та взнатц, як що там воно.

Дивлюсь — сидить моя Маруся
На лави у кінця стола;
Я ближче до вікна беруся, —
Край неї каганець пала.

Вона того не примичає,
Та руки все собі лама;

«Мене Володька шось лякає:

Чом довго так його нема?

Ну шо за пришта, де він дився?

Хиба в Озіум чи не пишов?

Бо гарно, як на те, одився;

Хоть-би-ж сьогодні вже прийшов!

А може з дуру чи не вихнули

В ставок скажени приданки,

Або в ярк чи не турнули

За шутку катаржних жінок.

Из п'янства нічого робити,

Злучиться можеть усього;

Мени як на - свити так жити,

Як зоставатися без нього?

Де ти, Володько, любий, милий!

Де ти дивався хоть, скажи...

Без тебе свит мени постилій...

Иди-ж скоріше — розкажи!

Моя головонько ти бідна!

Шо я робитиму тепер?

Якась тварюка принегідна

Звела из свита: може вмер?»

Та як заплаче,—й нахилила

На стіл головоньку свою:

«Тебе душею я любила,

А ти забув любов мою!»

Я сам хотів заплакати гірко,

Та як завию на весь рій;

Проснувся Сирко, Мурко, Визирка,
Вхопили — тягнуть до воріт!

Потим давай гуртом кусати,
Сирко за хвіст мене вхватав, —
А жінка у вікно цькувати...
Так я од ляку и застив!.....

Як вирвався, та через ворота
Стрибнув, в могили и побиг;
Язик аж вивернув из рота,
Задихавсь, в сѣоту вниз та й лиг.

5.

В своїй звірячий я кватири
Після таких легких трудив,
Пролéжав днів пошти с чотири,
Поки аж исти захотів.

Достав телятини, поснидав:
Аж цилу чвертку з-разу вбрав;
На дрúгий день ще пообидав,
На третий вже теля добрав.

Лежу тоди, та розсуждаю:
«Що буду исти уперед?
Ище теляти дожидаю —
Другé ще може забредеть?

Жду день, жду дрúгий — не заходить
Друге теля, ни порося;
Мени аж нудно вже приходить:
Хоч-би попалося гуся!

.....

 Ни в яким я не був приводи,
 Не так як Грищенко Петро;
 Хиба злодії вже у моди,
 Як Троянєнків син Дмитро?
 Або як Федька Бобрусенко,
 Що у салдати вже пішов:
 Вкрав з грішми скриньку хорошенько,
 Та й каже: я собі знайшов!...

✓ Олєксенко ище хороший,
 Що батька все та жінку б'є;
 Тимійш Троян на нього схожий,
 Що все в шинку горилку п'є.

Грицько Лисничий був собака,
 Гаразд що скинули тепер;
 На всіх його бувала палка,
 Й мени він добре перцю втер.

Бог з ними, я не осуждаю, —
 Такий тепера свит настав;
 Про себе тилко розсуждаю:
 Защо таки я вовком став?

Неначе я молився й Богу,
 И з жінкою согласно жив;
 Було, як пошлють у дорогу,
 Я щиро панови служив.

А дома вже не прогуляю,
 Я первий в панщини косарь;

В бесѣди вснх розвеселяю,
Як відставний Семен гусар.

Розсердив тилко я Колпачку,
Злу видьму — кат ни беру;
Та й то за очі, а не вздрячку;
Вона-ж мени от-так вдери!

Из чоловіка — став звіряка;
Из голови — пропав весь толк;
Походить по мени й ломака,
Як де пиймають, бо я вовк.

В який свитлиці тут парую, —
Зимою наче той бабак!

Ще тилко тиждень як горюю,
Та вже й досталося від собак!

А за три годи що-то буде?

Тепер хоч лито ще святе;

Як-же сюди зима прибуде,

Та снігом яму замете;

Тоди де буду я диваться?

Де місце я собі найду?

Хиба у слободу сховаться:

Ох нит! провчили — не пиду! —

Чого немає у натури,

Мени те бідному прийшло;

Дивися: я у вовчий шкури,

До шкури тило приросло!...

И вражому не хочу сину

Яку в ній муку я терплю;

Живѣт мени стягло и спину,
Так що ніко́ли я не сплю.

И голодом я поми́раю,
Води ни ка́пли ще не пив;
И ворога так не зкараю,
Як хтось мене занапастив»

Та вмисто плачу як завшо
На вси могили, аж злякавсь;
Щоб инде не досталось кия,
Щоб людим в руки не попавсь!

6.

Утихомирившися трохи,
На гору вийшов я, та й став;
Дивлюсь — лежить щось край дороги,
Я збиг з гори — мерщій достав.

То був мишок, ще й не порожній:
Оклунок цилий сухарив;
Згубив хтось мабуть подорожній,
Ну слава-ж Богу, що я вздрив!

Вволи́к у яму — ну хрумчати,
Роздравши на-двое мишок;
Тилко́ що став зовсим кінчати,
Дивлюсь — аж сала ще кусок.....

У рукавци піпона из кивши́к,
Та узлик соли ще лежав;
Я чисто тее все поивши,
Неначе пити забажав.

Та вилизти боявся з скоти,
Щоб не попався хто навстріч;
Терпив, та мучився я поти,
Поки настала темна ніч.

Тоди побиг у лис Попасний,
Напивсь з криници там води;
Та й ліг спочити безопасно,
Бо нікому прийти сюди.

А дали здумав: проходюся
Ище у Жихирський лисок;
На пасику там подивлюся,
И задрімаю на часок. —

Прийшов туди — скриз розглядаю:
Нема нікого в курени;
З жалю я плачу та ридаю,
Що все не так, як при мені.

Роив с чотири неакрити,
Боками с п'ятеро лежить;
Для бджіл води нема в корити,
З двох уликів и мед бижить.

Було на тичках чисто всюде,
Тепера-ж поросла трава;
А дали без мене що-то буде?
Моя безсчасна голова!

Из пасики пишов на гóру,
Щоб подивиться на бакшу;
От-там хиба було розору,
Що усього й не розкажу:

Були де сами лучши дини,
Там стало наче на току;
А огирки поили свини,
Й картонки зрили на ярку.

Вси кавуни повиривали
Михайла Спрого сини;
И гарбузи вони-ж покрали,
Та поховали в бур'яни.

Наплакавшись потяг в могили
Глибоким та крутим ярком;
Як слухаю — вовки завили,
Оглянувся — аж бижать слідком.

Их штук було десяток з лишком,
Та кожний билший з них ніж я;
Догнали, обступили нишком —
Прощай тепер душа моя!

Я лїг — и притаився духом,
Що буде тут? зараз скажу:
Один нагнувся до мене ухом;
Яж наче неживий лежу.

Другий кругом мене обнюхав,
А третій за-ухо потяг;
Четвертий — чи живий я? слухав,
А п'ятий по земли розтяг.

Вси надо мною як завиють,
Давай воложити гуртом;
У мене печінки аж ниють,
Аж кров побигла животом.

Потим за хвіст як ухопили,
Я все мовчав, не озивавсь;
Та поки на - гору стащили,
Мій хвіст в зубах у них zostавсь!

Тоди дивлюся — недалеко
Стоять вони геть від мене;
Тепер, подумав, бігти легко,
Нихто из них не дожене.

Зхопивсь — давай я утікати,
Біжу до хутора чим-дуж;
Вони за мною переймати,

Я стриб в кошару — не ворух!

Тилко — що там я заховався,
Як братики мои вже тут;
Хазяин у вікно озвався:

«Цуцу, рябко! вовки идуть!» —

Тут вибігло собак з десятка,
Из хати вишло душ из п'ять:

«Тютю! бери! рви за зап'яток» —

Уси гуртом на них кричать.

А сами, ухопивши дрюччя,
Та за собаками у слід:

Вси б'ють вовкив, летять аж суччя,
Не zostавляють и на плід. —

Забигли — вже нечути гвалту,
И я из хутора побиг;
Добрався до могил, та з жарту
Скорише в скоту влиз, та й ліг!

7.

Уп'яють три дні не виглядаю
Из скоти я на би́лий світ;
Та сам про себе розсуждаю:
«А що, гаразд? — Се-ж тилко цвіт!»

Уп'яють вже исти занудилося,
Та з мисця вилизти боюся;
«Коли-б щеще що заблудилося!»
Кажу, та все собі дивлюся.

«От-так ходити до криници,
На пасику та на бакіну;
Напився сліз замість водици —
Спасибі! — би́льше не зхочу.

Мени такого втерли перцю,
За шкуру сала залили,
Що смерть зовсім, прийшлося к сердцю,
Та добри люди помогли.

А хвіст мій де отсе дивався?
Невчим так дуже боляче!
У братиків в зубах зостався,
З-пид штури тилко кров тече!

Дарма! мени хвіст не пид нужу,
Хоч би ще й шкури не було;
За що згубити мали душу?
Отсе мени на ум збрело!

Хоч би навстричу що й попалося,
То не зладнаю вже тепер;

Нигич здоров'я не зосталось:

Ох! лучше-б зараз я умер!

Так розсудивши, чую — кречеть,
Неначе-б чоловік який;

Та ще и нишком собі шепчеть;

Я думаю: «хто там такий?

Чи не прийшли з киями люди
Мене шукати бидняка?

Тепер смерть неминуча буде,
Роздавлять наче червяка.»

Рипивсь одначе подивиться,
Из скоти пику показав,
Аж чоловік там шевелиться:

Якийсь прохожий віддихав.

Била нього лежить дубина

Велика дуже та товста;

Била дубини и торбина,

Та ще замитно й непушта. —

Подумав: як його злякати?

По вовчому як закричав:

А він зхопивсь — давай тікати,

Усе своє позабував.

Я вилиз з скоти потихеньку,

Торбину в зуби ухватив;

Поніс ни, та чепурненько

Собі в головки й помостив.

Лежу — и сам ище боюся,

Назад щоб инде не вернувся;

«Так ну у скоти притаюся,»
Подумав — та в дугу й зйгнувсь.

Нечути дò-смерку никóго:
Криї Боже, як-то я зрадив!
Не став боятися нічого,
Порвав торбину й розгладів:

Була там цила паляниця
Велика, била та м'яка;
Недовго став на ню дивиться,
Убрав — та й гàрненька-ж яка!

Було ще в торби дви сорочки,
Червони, ситцеві, нови;
Штани тяжові й три платочки,
Зав'язані у рукави.

На сáмим споди черевикі,
Китайки синьоні кусок;
Штани й жупан суконний дикий,
Та ще шовковий поясок.

У черевикі прехороший
Лежав з черв'їнцями кашпук;
В другóму ще побільше грошей —
Бумажок прездоровий пук!

Все поскладавши у торбину,
Рад що у лапи запопав;
Коли Бог дав, то не покину,
Узяв, та в землю й закопав!

8.

Після того став розсуджати:

«Нащо мені таке добро?

Коли нельзя ним поживати —

Немило злато п' сребро!

Куди тепера я годюся?

Що я з скарбом отсум зроблю?

Як ним ни з ким не подилюся,

Равно що в воду затоплю.

Зробився вовком з чоловіка,

За те, що видьми не злюбив;

З здорового — тепер калика,

Неначе душу загубив.

Тривайте лиш — щось я надумав:

Коли-б-же справди удалось. . .

Як перед видьмою зарюмав,

Щоб зараз так и помоглось!

Одначе есть така десь чутка

(Ии говорят повсегда):

Попутка наче-б-то не шутка,

Та й прозьба, кажуть, не биде.

Пиду-лишень я до Колпачки,

Та низько в ноги ий впаду;

Хоч и по низу відтиль рачки,

Тилко що Бог дасть, а пиду.»

Ришився, и оставив пору,

Потяг помалу у село;

Хоч дуже пізно на ту пору
И темно надворі було.

Ту хату я знайшов одначе,
В которий видьмище жила;
Підслухав: аж дочка там плаче,
Потим казати почала:

«Хоть Бог-зна що, а я не хочу
Дойти билин чужих коров;
Бо до якої ни прискочу,
То молоко таке як кров.»

«Мовчи-ж, кажу тобі, погана!»
Сердито мати одвича:

«Як дам тобі я прочухана,
То ти надоїш хоть горща.»

«Хиба своїх коров не маєш?
Чи може мало молока?

Що обиждати заставляєш
Чужих людей: страма яка!

Хоть бий, хоть лай; а я сказала:
Так не робитиму, як ти;
Хоть би вже лучше я пропала,
О Господи! мене прости.»

Тут видьма гірше розізлюлась,
Та як турне їй в плече;
Потим в волосься учепилась,
Та так по хати й волоче!

Мени дочки аж жалко стало,
Та як завию під вікном;

Утихло все як не бувало,
Поснули наче крипким сном. —

Колпачка сини відчинила,
Питає гримко: «хто тут є?
Лиха година щоб побила,
Хто ніччю спати не дає!»

Я, підійшовши, повалився
Скорише въ ноги видьми злій,
Та так сльозами и залився!
Вона-ж кричить: «Ти, лиходій!

Чого у вікна заглядаєш,
Та слухаєш, що гомонять?
Як дам полином, не вгадаєш
Куда и з двору утікати!» —

Лежу я перед нею, плачу,
А говорити не можу;
Вона взяла рогач — я бачу,
И пій нічого не кажу! —

«В менє нема тиси моди,
Переминяти щоб слова;
Ти чув, що будь тобі три годи
Як єсть? дурна ти голова!

Иди-ж відсиль, не оглядайся,
Живи так як тепер живеш;
На милость-же не сподивайся:
До строку ти не пропадеш!»

Та як штрикне мене у шию
Кінцем тим, що беруть горшки;

Я на все горло як завию,
Та й виправив свої нійжки.

«Ще просишся таки, поганий!
Тебе ся честь и не береть?
Як був дружком, так сам ти гарний;
Мене-ж родимець хай дереть?

На-ж другий ще рогац на спину,
А третий на живіт возьми;
Та йди из двору, скурвий сину,
Мою ти милость так прийми!»

Попарила и спину, й боки,
Досталося и животу;
Хотив втекти, терпить не дѣки,
Та встати вже не в могуту.

Вона й сама тоди вже бачить,
Що бити блин мене нельзя;
Взяла за уха — з двору тащить,
А я — мов зрубана лоза!...

Ни піднимусь, ни ворохнуся,
Лежу неначе неживий;
Куда-ж тепера повернуся?
На вси я ноги став кривий!

Тут вибігла дочка из хати,
Питається: «Кого ти б'єш?
Та вже и вбила! — Мати, мати!
Зашѡ ти кров безвинну п'єш?»

«Мовчи, скотино! чи ти з толком?
Ище кому небудь скажи!

Насилу вправилаєь из вовком:

Виволякати поможи!»

«Ти думаєш, що я не знаю,

Шо се не вовк, а чоловік?

Його скризь жінка все шукає,

Та плаче, що пропав навик.

А ти бач як його зробила,

Того ще мало, що в шерсті;

До смерти рогачем убила,

Не може й голови звести.»

«Та брешеш! він живий ще трохи,

Ось пумо на́-ноги зведем;

Після мого він жарьоху

Як побити — ми поглядим.»

Взяли мене звели на ноги,

А я упрять на землю впав;

«Тепер йому не до дороги,»

Дочка сказала: «він пропав!»

«Тривай-же я пиду у хату,

А ти биля п'яго́ постій;

Возьму там воду я заляту,

То збудемо його скорий.»

Побигла проклята Колпачка,

Несе залятою води;

Мене по пици нею пачка,

Та й каже: «Встань! у поле йди!»

Я став потроху ворухитися,

А дали й на́-ноги піднявсь;

Розплющив очи — став дивитися,
Та гирко плакати принявсь.

Дочка й сама сльзки пустила,
Прохати матір почала,
Щоб, бач, мене вона простила,
И вовчу-б шкуру изняла.

«Помилуй, мамо, Бога-ради!
Пусти його, не муч-же били;
Хоч він нас лаяв — сам нерадій;
Його-ж ти накарала гірш.

Тоди сказав він може з дуру,
Шо мабуть я така, як ти;
А ти йому надила шкуру,
Шо й між людей нельзя пїтти.»

«А зась тобі! нехай він знає,
Як лаяти старіх бабів;
Ось як три го́ди погуляе,
Не буде в нього и зубив!» —

Потим мени як присне в вічч;
А я було на землю й ліг;
Упять зхопивсь, підскачів двичи,
Та у могили и побиг! —

9.

«А що? хиба-ж и не вдалося
У гости в слободу пїтти?
Або несóлодко прийшлося
У видьми милости найти?

Узнав пословици я силу:
Що буцим прозьба не беда;
Насилу втрапив у могили,
Спасибі — не піду туди.

Колпачка добре проучила:
Не всякому ти слову вирь;
И спину, й боки поличила, —
От-те-ж собі держи в примир!

Добув собі я стільки лиха,
Й десятому що закажу!
Лежи-ж тепер у скоти тихо»
Я думкою собі кажу.

«Хиба-ж от-тут мени й пропасти?
Чи подивиться ще на свит?
Боятися нічого напасти,
Як з голоду болить живіт.»

Так цили сутки толкувався,
На що ринуться? й сам не знав;
Та все у скоти повертався,
Помалу з неї вилизав.

Надвір як вилиз — ище рано,
На гору вийти я ринувсь;
Усюди хмарно и туманно,
А дали й дощ дрібний пустивсь.

Щоб спину й боки поличити,
Подумав: «дали я піду;
Бо треба горло промочити,
Як що калюжу де пайду.»

Пройшов из гони, та й наткнувся:
 Ватага паслася овець;
 Вівчарь на костур изігнувся,
 Та куре з люльки тютюнець.

Били нього лежать собаки,
 Він киди им по сухарю;
 Забув бидняга про звіряки,
 Що роблять пакість вівчарю.

На черево приліг низенько,
 Я ближче до овець поліз;
 Вхопив баранчика тихенько,
 Та й потаскав його у лис. —

Изжив всього там без остатку,
 В могилу роблени й потяг;
 В свою замурувався хатку,
 Та й ноги вже тоди простяг!

Прожив я так аж до Покрови:
 Голодним днів по п'ять лежав;
 Був хворий часто, був здоровий,
 Й було все те, чого бажав.

А що воложили собаки,
 Вовки що відирвали хвіст;
 Тепер за те им більше дяки,
 Що взяв я масляну и піст!

До празника днів за чотири,
 Вівцю край хутора вхопив;
 Привів за шною до кватири,
 Та зараз шкуру и злунив!

Де-не-взялись три чоловіки,
У яму вбігли, та й кричать:
«Тут вовк — лови!» а я навтіки;
Вони-ж за мною в слід біжать.

Не знаю з ляку, де диваться?
Я прямо в Шилив лис побиг;
Бо там було де заховаться,
Стрибнув у яр собі, та й ліг!

Згодивши трохи — тихо стало,
Нихто мене вже не шукав;
На свит поглянув — вже смеркало,
Тоди я думати почав:

«Чи довго тут мені лежати?
Бо се ярк извисний всим;
Щодня тут будуть докучати,
Втечу я відсіля зовсім.

«Куди-ж, в могили вп'ять вернутися?
Боюсь: там може стережуть;
Чи може в слободу сунуться?
Пожалуй там на смерть уб'ють!

Нехай вже тут переночую,
А завтра ранком уберусь:
У Довгий лис перекочую;
Там може чи не оживусь.

То лис великий и високий,
Там є провальля и яри;
У одному рівчак глибокий,
Й вода тече из-пид гори;

Та ще стоїть у лиси хата,
Живеть там Босенко Матвій;
Гаразд для нашого се брата,
Бо в нього є достаток свій:

Старих овець побили десятка,
Ягнят не менше, та воли;
Коров с чотири и телятка,
Та гуси й свини ще були.»

От-так я думав до пів-ночі,
Поки не счувся як заснув;
До свита встав, та що єсть мочи
У Довгий лис и махорнув. —

Там цилий день в куцах пролежав,
А исти—трохи не пропав;
В ночі били голоду не здержав,
В кошару влиз — ягня понав.

Спасибі що було плохеньке,
Ни піснуло як задавив;
Поніс його у яр тихенько,
Та на здоров'я все й пожив! —

«Незовсім доля зоставляє,
Я сам з собою розсуждав:
«Хоча вона мене ганяє,
Так добрую квартиру мав.

Тут буду, мабуть, зимувати,
Відсилъ нікуда не піду;
Бо лучше нічого й шукати,
Де вигоду таку знайду?»

На другий день в обидню пору,
Мени на думку припливло:
«Зроблю собі я тута пору,
Щоб заховаться де було.

Бо як засипле сніг зимою
Провальля та ярки врівни;
Тоди случиться що зо мною?
Тоди диваться де мени?»

Тилко принявся за роботу,
Як чую гомін на весь лис;
Свою оставив рити скоту,
Скорише у куци полиз.

Не вєпив гаразд ще заховаться,
Як люди край куца стоять:
«Він тут, бо де йому диваться?
Ось свижа патолоч» — кричать.

В них дротики в руках здорови,
Штрикати в куц як почали;
Всього скололи аж до крови,
И заховаться не дали.

Я вибіг відтиль на поляну,
А люди вси за мною вслід;
Пустився дальше — як поглянув,
Та й охолонув весь як лід.

Народу юрма там стояла,
Мене тут назнарішне ждеть;
Як псюрня вся собак напала,
От-тут мени вже вирна смерть!

Хоч не втікай, хоч не вертись,
Хоч попустому не пручайсь;
Бо нікуда уже спастися;
То лучше в руки сам віддайсь.

Я ліг на землю, щоб убили,
И очи вже свої стулив;
Кругом вси люди обступили,
Один мене кийком влупив!

А я підскочив як печеньй,
Та як завцю на весь лис;
Уси сказали: «Він скажений,
Пустим його, хай йому бис!».....

Почувши се, давай ще дужче
Я вить на разни голоса;
Вони повірили ще й пуще,
Пішли собі в другі лиса!

Хорти за ними вси побигли;
Я тихо голову підняв,
Та й думаю: «чом не зумили
Мене убити? Хтось вѣтняв!»...

Хоч добре боки покололи,
Болить хоч спина від кийка;
В Його благий було то воли,
Коли судьба моя така!

Сього я не зроблю изроду,
Хоч буду мучиться сто рік;
Щоб кинуться из мосту в воду,
И душу загубить навик!

Не буду билше я гнівиту
Никого як у перши дни;
Пиду шукати, де-б прожити,
Бо тут не місце вже мени.

Куди-ж піду? куда сунуся?
Я тут одвидав вси міста;
Хиба в Щеняче повернуся,
Бо там діброва є густа.»

Ришивсь було йтти помалу
В діброву у щеняцький край;
Та жаль своих могил так стало,
Неначе покидаю рай.

«Що Бог дасть, а піду в могили,
Хоч там мене и люди ждуть;
Вже досе скоту розорили,
Дарма! хай и мене уб'ють!»

Пидвівся помаленьку з місця;
Та на вси сторони й хилось;
А треба йти, бо нігде диться,
Тут оставатися боюсь.

Насилу вже смерком добився
До старого свого жилья;
Тут жити навсєгда ришився,
Бо нікуда йти відсіля.

Дивлюсь — моя и скота цила,
И те, що в землю закопав;
Моя душа повеселила,
Неначе я здоровий став.

Бида що дуже був голодний,
И ввесь побитий з нїг до пліч;
Коли-б сухарь, то-б був доволний,
Залїг-би в скоту на всю нїч.

Почав було уже журиться,
Та думав, думав аж зомлив;
Хотів у скоту завалиться,
Живїт у мене заболів.

То в сук зігнуся, то розправляюся;
А в животи знай гуготить;
Впаду, та по землі й валяюся,
Воно-ж все колеть та нудить.

А дали дуже став блювати,
Троха кишòк всих не порвав:
Зовсім прийшлося пропадати,
Чи мертвий, чи живий — не знав.

Бо й голова ще заболіла,
Як дзикга свит мени крутився;
Вся кров застигла, занимала,
Я з нїг додолу й повалився, —
Та й об-землю ударивсь кришко,
Неначе хто знарошно пхнув;
Мени в душі аж стало гирко,
Та й сам не тямлю як заснув.

10.

Чи довго спав я? — не в примити,
Тільки приснилось мени:

Що наче вже на тим я свити,
У пекли — аж на сáмим дни.

Тепер казати я не хочу,
Кого там бачив из своїх;
Нехай на друкýй раз відсрочу,
А то рідню розсердю их.....

Тільки не втерплю розказати
Про Савку писаря, що вмер
З горилки край підвалу в хати;
Йому там весело тепер:

Там цїле озеро горилки,
Все синим поломъям палà;
Він п'є й купається в нїм стїлки,
Скільки душа його жєла!

А в пекли вси пошти знакоми,
Що повмїрали наперед;
Живуть як свини у соломи,
Их сам Нечистий бережить!...

.....
.....

Коли-б спастись, тут не погїбти,
Никóго зроду не займу!...
Горилку перестану пити...
Чужои крихти не возьму!..

Не буду билше дружкувати,
И на весїлья не піду!...
Себе самóго тїлько знати,
Та бидних крайнюю нужду!..»

Тут хтось такий мени явився,
Мене на оберемок взяв;
Щоб билше в пекли не томився,
На землю винїс и сказав:

«Вставай, Володьку! вже не в пекли,
Ти ще на той свит не поспив!
Вїд нього гришники невтєкли,
Ти-ж загоди все притерпив.

Скидай тепера вовчу шкуру,
Та гарненько пїди скупайсь;
Сховай ни в свою кануру,
Та в инче плаття удягайсь.

Достань из ями ту торбину,
Котору з гришми ти зарив;
Гаразд зробив, що не покинув,
Сам Бог тобі то подарив.

Одежа вся твоя навїки,
И гроши забори собі;
Неси их смїло до домивки,
Их стане на весь вик тобі.

Та помли те, що обіщався,
Ходи до церкви та молись;
Колд у счастья сам попався,
То ти и з бідними дилсь.»

Тут перестав він говорити,
А я йому у ноги впав;
Хотив його благодарити,
Так він звелив, щоб я устав.

.....
.....
«Скажи-ж мени: де ти дивався,
Тоди як був я край шинка?
Завіщо видьми я попався?
Моя-ж причина не яка!....»
.....
.....

«Згадай: який ти був хороший,
За свашкою як волочивсь:
И сам на себе непохожий,
Так ти горилки налунивсь!
Тенер тобі усе минулось:
Живи смирененько, та гляди,
Щоб в другий раз вже не вернулось...
Дружком вже билше не ходи!...»

11.

Розбуркався, дивлюсь на небо:
Зійшла вже зирка світова;
«Счастливий,» думаю про себе:
«Що ще душа моя жива.»

Дивився довго, аж забувся,
Та все про сон свій розсуждав:
«Коли-б-же, Господи, він збувся,
То-б сто рублив на церкву дав.»

Из місця встати я рішився,
Почулось: наче хтось идеть;

Тільки що я поворушився,
А з мене шкура й спала геть!

Скориш з доливки як зхоплюся,
Та й став тилко на двох ногах;
Не вірю сам собі — дивлюся:
Немає шерсти й на руках!

Тоди я взнав: що Божа сила
Мене ще на-свити держить;
Стою, як мати народила,
А шкура край мене лежить!

Крий Боже, як тому був радий!
Хоч всі кишки мої й пусти;
Та став я чоловіком справди,
И не боліло в животі. —

Тепер що маю я робити?
По ями трохи проходивсь;
Потім прийнявся землю рити,
В котрій шкарб мій находивсь;

Торбину скоро відкопавши,
Узяв у руки — не важка;
А шкуру в скоту заховавши,
Побиг в село я до ставка.

Перехрестився, влиз у воду,
Та спершу трохи излякавсь:
Вода холодна наче з льодом,
Одначе с'як-не-так зкупавсь.

Хоч дуже змерз, одначе тило
И голову гаразд обмив;

Від шкіри так все почорнило,
Неначе кат кнутом побив!....

На берег вискочив, одився —
Одежу всю нову натяг;
Насилу трохи изогрився,
Додому підтюпцем потяг.

Тільки по вулиці пустився,
До двору трохи не дійшов;
Як бов у дзвін! — перехрестився,
Та прямо в церкву и пішов.

Дивлюся — там людей багацько,
Піп церкву з дяконом кадить,
Та що я так одитий хвацько,
На мене пріязно глядить.

Та й люди вси повитрищались,
Все дивляться на мій жупан;
Навпосли сами вже признавались,
Подумали-було, що пан!

Я до титарни протиснився,
На п'ять рублив свичок купив;
Святий Покрови поклонився,
Вси до икон и полипив.

Потим навколишки упавши,
Молився довго, поки вздрив,
Що люди з церкви йдуть; уставши,
И сам до дому вже побрів.

Иду до хати — серце б'ється,
Вийшов у сини — затрусивсь;

У хату вбиг — не так здається,
Я до икон перехрестивсь, —

Дивлюся — жінка коло печи
Щось там парторить на обид;
Хотів вступити з нею в речі,
Та так стреможивсь, аж поблід.

Вона на мене придивилась,
Казати що? сама не зна;
Від печі трохи відступилась,
Все дивиться, та не пізна.

«Чи ти, Марусю, здоровенька?
Як Госпідь милує тебе?

Будь-же тепера веселенька,
Пускай Володьку до себе!»

Тилко що вспив нї так сказати,
И за-руки було захопив;
Вона як вирвалася, та з хати,
А я нї двері ї заступив!

«Чого так скоро утікаєш?
Хиба розсердилася навик?
Чи може справди не пізнаєш,
Що я твоїй рідний чоловік?»

«Уже давно за ним я плачу,
Не знаю день коли який;
Тебе-ж я зроду вперше бачу,
Скажи мені: хто ти такий?»

«Та я-ж кажу, а ти не хочеш
Нитрохи вирити сьому;

Та Бог-зна що мени торочип; —
Я-ж твій Володька по всьому!» —

«Ти на Володьку не похожий:
В нього жупана не було;
Ти мабуть зда́лека захожий...
Сюда тебе що принесло?

Хто гляне на тебе, подума,
Що може з Харькова купець;
Або прихав из Озюма
Який духовний панотець!»

«Та ну-лиш лучше придивися,
А про купців ти не толкуй;
Скориш зо мною обнимися,
Я твій хазяїн — поцилуй!»

Тоди насилу вже пізнала,
Як я ни розцилував;
Казати що мени? не знала;
Я-ж за-руки ни держав. —

«Де-ж ти, голубчику, узявся?
Відкіль тебе Господь приніс?
Куда з весілля ти дивався?
Я трохи не пропала з сліз.»

«Попавсь було Колпачи в руки
За те, що видьмою назвав;
Та претерпів такої муки,
Якої зроду не чував.

Тоби нетреба би́льше знати,
Бо я тепера не можу

Всього порядком розказати:

Нехай навпосли розкажу!

Що на мени жулан хороший,

Ти не дивуйся ни об чим;

Дивися, в мене скільки грошей!

Ось нумо вдвох переличим!»

За стіл обое посидали,

Я спершу висипав капшук;

Червонци вси як зощитали:

Було их рівно двисти штук!

Назад зібравши их скоріше,

Я жінци вєсело сказав:

«Се ще не вси, аж ось де билше,» —

И бумажки пії показав.

Уп'ять личити принялися,

Насилу перебрали их;

Коли що я не помилюся,

Як раз було п'ять тисяч всих!

Самі новесеньки та били,

Усе по двадцять п'ять рублив;

Ще мабуть не були и в дили

Тоді, як ними завладив.

«Возьми-ж отси червонци — двисти,

Та до бумажок приложи,»

Сказала жінка: «скільки вмисти

Их буде всих? мени скажи!» —

«Се треба думати одначе,

Щоб без помилки відгадати;

Адже червонцями неначе —
Три тисячи шість-сот и п'ять?

П'ять тисяч бумажками взяти,
То вісім тисяч и шість сот;
А п'ять рублив як не считати,
Що на свички, — то й вирний счот!»

«Де-ж ти узяв суму такую?
Чи ти знайшов, чи заробив?»
«По правди я тобі толкую:
Сам Бог мені те подарив!»

Тепер, Марусю, не журимось,
Живимо так, як Бог нам дав;
Ходим до церкви, помолимося
За те, що счастья нам послав.

Скорише з п'ичью управляйся,
Та нà, си гроши заховай;
В нову одежу одягайся,
Та в хати лиш поприб'рай.

Як все гаразд розпорядили,
Тоді до служби вдвох пішли,
Попа до себе потрудили,
И Матер Божу понесли.

Відправили молебень в хати,
Такий, як сам священник знав;
Тут стали родичи прохати,
Щоб, де я був, им розказав.

Як розказав я все порядком,
Так як написано от-тут;

Таким я показався жальким,
Що вси на видьму аж ревуть.

А жінка гирше всіх голосить,
Стару Колпачку все кляне:
«Бодай пропала!» Бога просить,
Що так обидила мене.

Тут панотець Маруси й каже:
«Не треба ворога клясти;
Ии без тебе Бог накаже,
А ти не лайся, та прости.

Так Бог усим велить робити:
Хто нам яке подияв зло,
За те Його вже дило мстити,
А ти роби йому добро.

В биду-ж Володька-б не попався,
Як-би Колпачки не страмив;
Та ще горилки не впивався,
То-й досе-б дома тихо жив.»

«Се правда вже твоя, паноче,»
Сказала жінка на одвит:
«Він сьориться ни з ким не хоче;
Бо рад, що вирвався на свит.»

«Вистимо рад,» озавсь я тихо:
«Що хоч тебе живу застав;
Хоч и приняв багацько лиха,
За те-ж я грошей биши достав!»

Пійшов до скрини після того,
Достав червонци з кашуком;

Відав попови золотого,
Другого дякону з дяком.

«Благодарим тебе покорно!»
Сказав мени Отець Степан:
«Ти наградив нас так доволно,
Як нас не награвдав и пан.»

Потим сказав я: «Пидождите!»
И сто рублив ще відличив:
«Отси на церкву ви возьміте,
Я так у нїжди назначив!»

«Чого у Бога ти бажаеш,
Пошли тобі Господь зараз,
За те, що щедро наділяєш,
И церкву Божую, и нас!»

«Сказати будучи примиром,
Сього ще зроду не було,
Щоб чоловік зробився звіром,»
Озвавсь братуха мій Павло.

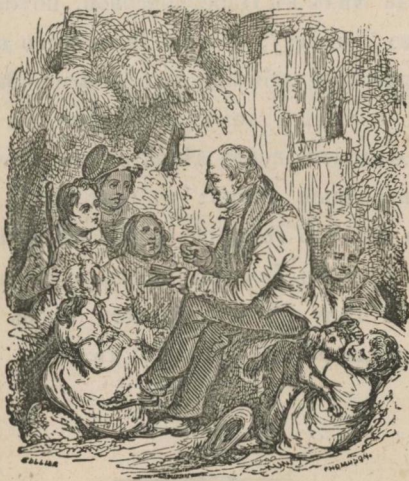
«Ось потривай лиш, батькив сину»,
Так панотець сказав йому:
«Читавши грамоту старинну,
Примир находимо сьому.....

.....
.....

А ти, Володько, як налився,
Зайшов, куда? не знаєш сам;
Заснув, — и сон тобі приснився,
Котрий розказував ти нам....»

А може и нечиста сила,
Що наverts людей на грех,
Тебе три мисѣци водила
И мучила соби на смих.»

Сидили гости... и довгенько....
Горилки пив-відра купив....
Вони всю випили чистенько;
Ни капли тилко я не пив! —

ИЗВѢСТІЕ О СОЧИНИТЕЛѢ

ВОВКУЛАКИ.

=

Александровъ, Стефанъ Васильевичъ, родился близь Изюма, уѣзднаго города Харьковской губерніи, въ казенномъ селеніи Цареборисовой; воспитывался въ Харьковскомъ Коллегіумѣ еще до преобразованія училищъ; по окончаніи ученья три года жилъ въ Цареборисовой, потомъ перешелъ въ Бугаивку, селеніе Изюмскаго же уѣзда, принадлежащее помѣщикамъ Донецъ-Захаржевскимъ, и живши тамъ постоянно въ продолженіи двадцати шести лѣтъ, имѣлъ случай изучить народный бытъ; въ послѣднее время, именно въ 1845 году, перешелъ въ военное поселеніе Граково. Вовкулака писанъ въ Бугаивкѣ, въ 1842 году, и во многомъ очень вѣренъ дѣйствительности. — ИЗДАТЕЛЬ.

